

לחרוש בשדה בור ולהצמיח פולקלור

צמד המחול והזמר - היוצרים רעיה ויוסי ספיבק

ביה"ס התיכון היה בעל היבט מיוחד להבעות אמנותיות ישראליות וכך הכרתי בתיכון את המורה לדרמה **שרה לוי תנאי וטובה צימבל** - המורה למחול ישראלי. המדריך המוזיקלי היה **יוסי ספיבק**. רקדתי בלהקת התיכון וכך הכרתי בחוג לדרמה את שרה לוי תנאי.

עם סיום התיכון התגייסתי לצה"ל, שולבתי בתפקידי הדרכה שונים ומיוחדים וסיימתי את שירותי כמצטיינת. עם גמר שירותי הצבאי נישאתי ליוסי המדריך המוזיקאלי מהתיכון ומיד עם הנישואים חזרתי ללמוד מחול.

כילדה למדתי אצל גרטרוד את המחול הקלאסי ויסודותיו, אך בבגרותי הכרתי את המחול המודרני שהיה בחיתוליו, נחשפתי אל **מרת'ה גראהם** שהגיעה לארץ ושהייתה ממקימי זרם המחול המודרני בעולם והוקסמתי. לאחר הנישואין התוודעתי לגברת **חסיה לוי-אגרון**, אשר שהקימה את האקדמיה למחול בירושלים. למדתי כמה שנים אצל חסיה במסגרת הקבוצה של הקונסרבטוריון בירושלים. היא זו שעזרה לי לגבש כיוון ועיצבה את דרכי ואת הבנת במחול והתוותה את דרכי כמורה וכיוצרת.

אולי אין עוד צמד יוצרים כל כך רב מעש כמו הזוג המיוחד הזה, **רעיה בריקוד, ויוסי ז"ל** במוסיקה, שהעשירו את מדינת ישראל ויהדות העולם, כמו הצמד הזה. סיפורה של רעיה וניגונו של יוסי על עשרות שנות יצירה משותפת, בכתבה שלפנינו.

אומרת רעיה:

"לכל אדם יש תעודת זהות. גם לכל עם יש תעודת זהות משלו הכוללת את השירים, המנגינות, הלבוש, האוכל, המנהגים וגם הריקודים. בהיסטוריה של המחול העממי במדינת ישראל מכירים אישים ודמויות בולטות אשר תרמו והשפיעו במהלך השנים, לפני קום המדינה ואחריה. היו דמויות אשר פועלן תרם לבניית מרכיב ריקודי העם שלנו כאן.

בין המובילים היו זוגות אשר עבודתם המשותפת שיקפה את הקשר בין השיר, הטקסט ובעיקר המנגינה והריקוד. נוצרה הפריה הדדית בין המלחין לבין יוצר הריקוד. היכרנו את **לאה ברגשטיין** בקיבוץ רמת יוחנן עם **מתתיהו שלם** המלחין. **תמר אליגור וגיל אלדמע** בכפר הנוער הדסים, **רבקה שטורמן ונירה חן** בקיבוץ עין חרוד ועוד.

לימים נוספו לרשימה הזוג היוצר **רעיה ויוסי ספיבק**, אשר ייחודם הינו בהיותם זוג נשוי. יוסי במוזיקה ורעיה במחול. הם עבדו, יצרו ופעלו יחד רבות לתנועת ריקודי העם, פיתוחה ושימורה. 65 שנה היו רעיה ויוסי חלק בלתי נפרד מעשיית פולקלור המחול והמוזיקה.

את הריאיון הזה האני מקיים בביתם של **הזוג ספיבק** בחולון. סיפורה של רעיה קשור ללא ספק גם ליוסי, איש המוזיקה שהיה קשור לתנועת ריקודי העם מראשיתה ולאורך שנים רבות. יחד הם היו דואט של עשייה ויצירה ייחודית.

מספרת רעיה:

"נולדתי ב-1934. את ילדותי עברתי בשנות ה-30 וה-40 בצפון תל אביב של אז. למדתי בבית החינוך בצפון ומשם לעירוני ד' - ביה"ס תיכון. בגיל 5 כבר התחלתי ללמוד לרקוד אצל **גרטרוד קראוס** הגדולה ושיחקתי בתיאטרון הילדים של מרכז המורים. הופענו במוגרבי.

דוד בן-אשר
צילומים:
דוד בן אשר
ואלבום משפחה

רעיה ספיבק

רעיה ויוסי ספיבק

השתלמות בבית פעילי ההסתדרות

קבוצה רעיה ספיבק

יהיה ריקוד עם בשורות מתפתלות להרבה רוקדים. בסוף זה התקבע כריקוד עם במעגל. גורית הביעה את דעתה ואמרה "זה ריקוד עם להמונים. יש בו גם אופי וגם סגנון". השיר מצא חן בעיניי זמרים ומוזיקאים רבים והוקלט רבות. מכאן והלאה כל יצירותיי תמיד היו לפי בקשה והזמנה, כך גם עם הריקוד ניגונו של יוסי. הפעם ביקשה גורית שיהיה בסגנון מזרח אירופי, אבל ישראלי. אני רציתי ליצור ריקוד מעגל אבל של זוגות עם מוטיב חילופין, שיהיה יותר חברתי. היה לי את הרעיון, הסברתי ליוסי את המבנה שאני רוצה, יוסי אפילו לא ישב על יד הפסנתר, אלא פשוט לקח פיסת נייר שמצא, עשה "חמשה" (5 שורות תווים), פיזם וכתב מנגינה ותוך 10 דקות אמר לי "קחי!" על הנייר רשם יוסי את התווים וכך הבאנו את המנגינה והריקוד אל קורס המדריכים.

כולם התלהבו וגורית שוב כעסה: "אין ללחן מילים, בזבז של ריקוד יפה!" קראנו מהר לחברו הנאמן של יוסי, המוזיקאי **אהרון שפי**, שידע ויודע לחרוז במהירות וכך נולד שיר אך עדיין נותר ללא שם. אהרון ואני אמרנו מיד שלשיר הזה צריך לקרוא הניגון של יוסי. כמובן **יוסי ספיבק**, וכך הושלמה הקומפוזיציה. המנגינה נקלטה מיד, הריקוד מצא את מקומו, אך המילים נשארו מאחור על אף האקטואליה שלהם. **יהודה עמנואל** גאל את השיר והקליט בשירה עם המילים. הרי הן כאן:

אי אי אי אי	איך שמח ליבו של סבא
כוס נרימה יידי	עם כוסית של יי"ש
לחינו עוד אחת	איך רומם קומץ טבק
ועם ישראל חי"	נפש כל ברנש

רציתי בריקוד לבטא שמחה, פתיחות, אחווה ושותפות הכל על ידי צעדים מסוגננים ופשוטים המבוססים על

כיצד הגעת לריקודי העם?

כבר בביה"ס הכרתי את **גורית קדמן**, הוגת הרעיון והביצוע של מרכיב הזהות שלנו על ידי ריקודי העם של הארץ שלנו, וממנה שמעתי כילדה על פסטיבל דליה '44. בפסטיבל של שנת 47 כבר השתתפתי כילדה ובאתי עם הוריי. הפסטיבל נמשך כל הלילה בשל עוצר שהטילו האנגלים.

מה הייתה ראשית דרכך לריקודי עם?

נישואיי עם יוסי פיתחו אותי לכיוון ריקודי העם. יוסי היה כבר אז אקורדיוניסט מוכר, מלווה ידוע, ודרכו הגעתי להכיר מקרוב את גורית ובהמשך עוד יוצרים ואנשי מחול. כולם עבדו עם יוסי כאיש מוזיקה רב ידע ונגן בולט.

גורית דרשה מיוסי שאשתלב בעבודה למען תנועת ריקודי העם שהייתה בחיתוליה ואתרום מידיעותיי וכישורי. כך היא הציגה אותי בפני **תירצה הודס** שניהלה את המדור לריקודי עם בהסתדרות במשך 40 שנה. הוקסמתי מהמרץ של תירצה ויצר העשייה שלה. גורית אמרה לה שיש לי השכלה ריקודית וצריך לבצל זאת.

לימים, לפי הצעתה של גורית, חיברתי ריקוד שהיה אמור להיות עממי במהותו ולשמור על סגנון ישראלי. הרעיון של גורית היה שיוסי יכתוב מנגינה שתהיה מעין תימנית-ישראלית (היה זה זמן העלויות לישראל). השנה הייתה 1956, יוסי כתב את המוזיקה ואני מיד חברתי למנגינה כדי לבנות אמירה תנועתית תואמת.

שרה לוי התפעלה מהמנגינה של יוסי וגורית אהבה את הריקוד, אך בעיניה חסרה שלמות כי לא היו למנגינה מילים. יוסי הציע שניקח את התנ"ך ונחפש פסוק. פנינו לנבואת הנחמה של הנביא ישעיהו. הפסוק "מה נאוו על ההרים רגלי המבשר משמיע הישועה משמיע השלום". המילים תאמו את הזמן ממש כאז כן עתה. רציתי שזה

נישואיי עם יוסי
פיתחו אותי
לכיוון ריקודי
העם. יוסי
היה כבר אז
אקורדיוניסט
מוכר, מלווה
ידוע, ודרכו
הגעתי להכיר
מקרוב את גורית
ובהמשך עוד
יוצרים ואנשי
מחול. כולם
עבדו עם יוסי
כאיש מוזיקה רב
ידע ונגן בולט.

פרחים ולבבות

והוסיפו עוד רבע למנגינה. גיל כעס וביקש "רעיה, תעשי משהו!" חיברתי ריקוד על משקל מתחלף. זוהי דוגמה מיוחדת שהריקוד שמר על המנגינה ולא ההפך. בכל ריקודי השתדלתי לשמור על המנגינה המקורית, הקצב המקורי, האופי ולא להפך. תמיד רציתי שהצעדות תהיינה פשוטות למען העממיות.

ריקוד חשוב שלי הינו "נולדתי לשלום" שחובר עם תחילת שירי הפופ ועובד בעיבוד מיוחד למען ההקלטה. הליווי המוזיקלי היה מסוגנן ועם מעברים. אני החלטתי לחבר ריקוד שיהיה פופ-ישראלי ובדיוק לפי המנגינה כמו שכתב **עוזי חיטמן** ועם העיבוד של **מתי כספי**. הריקוד שימש כרקע בבואו של **אנואר סאדאת** לישראל. הריקוד נקלט ונרקד על ידי ילדים, נוער, מבוגרים וקשישים.

כך חיברתי ריקודים מתוך מחשבה ויעוד אך לא הרבתי בכך, שכן פנית לעוד אפיקי עיסוק שיבטאו את העם שלנו. חשוב היה לי לפתח את הזהות שלנו בפולקלור המחול. תירצה, גורית והמסגרת הנפלאה של המרכז לתרבות בהסתדרות, היו עבורי מעיין בלתי אכזב לקדם ולחזק את החשיבות של שפת המחול המיוחדת שלנו, תוך הבנה לשורשים שמרכיבים את העם, הארץ והתרבות בביטוי נאות. לכך גייסתי את כישורי ומרצי. עבדתי לצד תירצה שנים רבות בהדרכה באולפנים כשיוסי תורם את חלקו כמורה למוזיקה, ומלחין. יוסי גם כתב שני ספרים על הקשר בין מוזיקה וריקודי עם.

ארגנו עם תירצה סמינרים לפני חגים לשמירת הסגנון והמאפיינים של כל חג. גולת הכותרת שלי הייתה יצירת סדנא מרכזית לפולקלור מחול. המגמה הייתה להקנות דעת על פולקלור המחול בכלל ועל הפיתוח שלנו של הריקוד הישראלי.

ספרי רעיה על ציוני דרך בעבודתך בריקודי עם

במהלך עבודתי פתחתי תחומים שונים ובניתי את עצמי גם כמארגנת, מנחה ובמאית אירועי פולקלור וזכיתי לאהדה רבה. ביימתי וערכתי ערב מיוחד של מחול וזמר לזכרו של **עמנואל זמיר**, בחסות עיריית תל אביב, ערב מיוחד ל**גיל אלדמע** בקבלו את פרס ישראל, ערב לציון 40 שנה למדור לריקודי עם, ערב על תיאטרון המחול "ענבל" ו**גילה טולדנו**.

פרויקטים ארציים שיזמת, רעיה?

בשנת 1963, 25 שנים למדינת ישראל, ביקש משרד החינוך שיערכו טקסים לאירוע זה בבתי הספר, מה שהוביל אותי לצורך לחדור עם ריקודי העם למערכת החינוך. עבדתי על העניין כמעט 5 שנים ובניתי תוכנית לימודים בשם "בית ספר רוקד". התנאים והאפשרויות נראו לי אפשריים למסד את הנושא דרך החינוך הגופני. פנית לשר החינוך דאז, **זבולון המר** וזכיתי לקבל ממנו גיבוי ותקציב. עברתי בארץ בכל המחוזות כשאני מדגימה הרקדות חצר לכל ביה"ס. הוצאתי חוברת הדרכה לקראת שנת ה-30 למדינה ובשנה זו הדגמתי בעיר אשדוד טקס עירוני של כל ילדי העיר. הרעיון תפס את מקומו בארץ כולה, ותוך זמן קצר קם דור מורים שנלהב לדבר והכנס השנתי של בית ספר רוקד הפך לאירוע גדול בערים רבות בארץ.

במלחמת יום כיפור התבקשתי לתרום לילדי החינוך המיוחד במחול ותנועה, מה שגרם לי בהמשך לעבוד למען אוכלוסייה זו. השתלבותי

הליכה, רקיעות, מחיאות ושיהיה עממי. בהמשך, לאורך כל דרכי חיברתי ריקודים על פי בקשה או צורך מיוחד שעמד לפני, לחגים, אירועים, ציוני זמן, מצבים שונים ואוכלוסיות יעד. כך גם קרה שהריקוד "ויניקהו", לפי בקשתו של גיל (אלדמע), שפנה ליוסי להציל את המנגינה משום שכל השרים מזייפים את המנגינה.

גיל כתב במשקל מתחלף ואנשים שרו

למטרה של קירוב לבבות והכרת ישראל ותתרום לעליה ארצה. קראתי לתוכנית "יהודיות וישראליות במחול, תנועה וזמר". הוצאנו חוברות הדרכה שאותן הבאנו לשם, יוסי דאג למוזיקה מוקלטת ובמזוודות החבאנו סמלים של חגים וחומרים לחיזוק הלמידה. אירוע מסכם נעשה באופן מרשים ומרגש בכל אחד המקומות.

משהו מיוחד שקשור להיסטוריה של ריקודי העם?

ב-1994 בכרמיאל, ביימתי והעליתי מופע הצדעה לפסטיבל המחול הראשון ב-1944, במלאות 50 שנה לקיבוץ דליה. היה זה מופע ענק עם 3 במות, חבורת הזמר של כרמיאל ומיטב הלהקות בארץ ששחזרו ריקודים והופעות של היוצרים מאז. במופע זה לקחו חלק ילדים, נוער ובוגרים כשהם רוקדים ומעלים את הזיכרון של ראשוני היוצרים על ידי שירים ומנגינות וחוברת נגנים עממית כמו אז.

יוסי ניהל את הצד המוזיקלי ואני את הבימוי. היה זה מופע אחרון עם ותיקי דליה המקוריים שהגיעו לספר ולשתף, עם מיטב הרוקדים הוותיקים. הייתה זו הצדעה להיסטוריה בחסות **עדי אלדר**, ראש עיריית כרמל דאז.

היכן לדעתך עומד היום ריקוד העם של ישראל?

מראשית השתלבותי בפעילות וביצירה למען המחול והזמר הישראלי, עמדו לנגדי רעיונות שמאפיינים את העם, הארץ והתרבות שלנו פה. הערכים, המשמעות, שילוב דורות, השמחה המשותפת ותחושת ה"ביחד" הובילו אותי לאורך כל הדרך, דבר שעם הזמן קצת נפגם, לצערי הרב. מעט שמרנו והרבה איבדנו. היום זה לא פולקלור, זה יותר בידור. ברחו מהחוקיות של הביטוי העממי האמיתי. זה לא הערכים שנבנו על ידי המייסדים, זה משהו אחר.

אם אני הצלחתי בזמני ותרמתי משהו מהאמונה בזהות הפולקלור שלנו, ואם הצלחתי דרך פעילותי להכניס דברים להיסטוריה, לא רק התיאורטית, הנוסטלגית, אלא אף להיסטוריה המעשית הרי שבאתי על סיפוקי המלא.

בעבודה במוסדות אקיי"ם והשירות למפגר והחינוך המיוחד וכך נולד פרויקט רב עוצמה שעליו גאוותי. הפרויקט הוכר בשם הנפלא "פרחים ולבבות".

החניכים כפרחים המבקשים מכולם פתיחת לבבות. יצרתי תוכנית עבודה, רתמתי את יוסי ופרסנו את התוכנית על פני כל הארץ. עברתי ממעון למעון והדרכתי מדריכים וחניכים, יצרתי שיטת עבודה ובניתי קבוצות ייצוגיות במסגרות השונות שתוכלנה לצאת לקהל במופע מבוים כהלכה.

במשך 25 שנה בניתי 21 קבוצות מחול מצפת ועד דימונה. בנינו מופע מרשים כל שנה והעלינו את המופע בבית האופרה - משכן האומנויות, בתל אביב. בהמשך ביקשתי **מיונתן כרמון**, מנהל פסטיבל מחול כרמיאל, את הרשות להביא את קבוצות פרחים ולבבות לפסטיבל וגם שם זכינו לאהדה מיוחדת במינה ולהשתלב בתוך המחול העממי הישראלי.

השיא של "פרחים ולבבות" היה ההשתתפות בכנס אומנויות לחריגים בחו"ל. זכינו במקום ראשון על ההופעה הייצוגית והביצוע. היה זה עבורי מפעל חיים ממש.

בשנות ה-70 הזומנתי לאנגליה לקיים שם את רעיון בית הספר הרוקד למען מערכת החינוך היהודית באנגליה באמצעות ארגון מיוחד שעסק בריקודי עם. המנהלים והמורים נרתמו מאוד לרעיון, בניתי תוכניות פעולה לחגים ולנושאי לימוד שונים הקשורים לעם ולמדינת ישראל, כולל יצירת חומרי הדרכה וחומרים מוזיקליים.

מנהל הפרויקט באנגליה - **מוריס סטון**, איש ריקודי עם נלהב, חשב שההצלחה באנגליה יכולה להתרחב ולתרום ליהדות בריה"מ שלאחר ימי סטלין. לימים ההדים על עבודתי הגיעו אל הסוכנות בירושלים ולמגבית הישראלית וכך הוזמנו יוסי ואני לבריה"מ. היה זה בשנת '89.

הוזמנו ללמד ולהביא ליהדות בריה"מ את בשורת ישראל דרך המחול, לכך הכנתי תוכנית עבודה מיוחדת שתתאים

השתלבותי בעבודה במוסדות אקיי"ם והשירות למפגר והחינוך המיוחד וכך נולד פרויקט רב עוצמה שעליו גאוותי. הפרויקט הוכר בשם הנפלא "פרחים ולבבות".